

**LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
PETICIJŲ KOMISIJA**

**IŠVADA
DĖL PETICIJOSE PATEIKTO SIŪLYMO NETENKINIMO**

2023 m. spalio 25 d. Nr. 250-I-29
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisija 2023 m. spalio 25 d. posėdyje iš esmės išnagrino pareiškėjų 2023 m. rugpjūčio 23 d. peticijas Nr. G-2023-7332, G-2023-7357, G-2023-7368, G-2023-7370, 2023 m. rugpjūčio 29 d. peticiją Nr. G-2023-7452, 2023 m. rugsėjo 19 d. peticijas Nr. G-2023-8046, G-2023-8048, 2023 m. rugsėjo 25 d. peticiją Nr. G-2023-8248, kuriose pateiktas siūlymas pakeisti Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo 8 straipsnio 1 dalį ir nustatyti, kad užregistruotų, prisipažinusių ir įrašytų į įskaitą asmenų pateikta informacija ir duomenys apie juos būtų išslaptinami nuo 2023 m. gruodžio 1 d., ir priėmė sprendimą teikti Seimui išvadą netenkinti šio pasiūlymo. Seimo Peticijų komisija sprendimą priėmė, atsižvelgusi į Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuomones.

Pažymėtina, kad Seime ne kartą buvo įregistruoti įstatymų projektai su analogiškais siūlymais išslaptinti duomenis apie visus asmenis, prisipažinusiųs slapta bendradarbiavus su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, arba apie tam tikras pareigas einančius ar į jas kandidatuojančius prisipažinuosius (žr., pvz., Asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo Nr. VIII-1436 7, 8 ir 9 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą Nr. XIIP-4006(2), Asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo Nr. VIII-1436 8 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą Nr. XIIP-5141, Asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo Nr. VIII-1436 8 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą Nr. XIVP-277, Asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo Nr. VIII-1436 7, 8, 9 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą Nr. XIVP-3021). Teisės departamentas, vertindamas šiuos projektus, laikėsi pozicijos, kad toks teisinis reguliavimas, pagal

kurį būtų išslaptinama informacija apie asmenų slaptą bendradarbiavimą su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, dėl kurio jie yra savanoriškai prisipažinę Lietuvos valstybei, prieštarautų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintam teisinės valstybės principui (konstituciniams teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principams). Skirtingų kadencijų Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas taip pat yra įvertinęs tokį teisinį reguliavimą kaip prieštaraujantį Konstitucijai (žr. šio komiteto 2020 m. gegužės 6 d. išvadą Nr. 102-P-14, 2021 m. kovo 17 d. išvadą Nr. 102-P-7, 2023 m. gegužės 17 d. išvadą Nr. 102-P-22).

Pareiškėjų peticijos grindžiamas Konstitucijos 25 straipsniu, kuris garantuoja teisę nekliudomai gauti informaciją, tautos teise „žinoti ne tik savo didvyrius, bet ir išdavikus“.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, aiškindamas šią konstitucinę nuostatą, yra nurodęs, kad „visuotinai pripažįstama, kad šiuolaikinėje visuomenėje informacija yra žmogaus poreikis, jo žinojimo matas. Ji šalina nežinojimą, daro žmogaus elgesį prasmingą. Žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su žmogaus galimybe gauti iš įvairių šaltinių informaciją ir ja naudotis. Tai yra vienas iš pliuralistinės demokratijos laimėjimų, užtikrinančių visuomenės raidą“ (Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas). Kitaip tariant, „Konstitucija garantuoja ir saugo visuomenės interesą būti informuotai“ (Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad „informacijos laisvė nėra absoliuti ar viską apimanti, nes naudojantis ja susiduriama su tokiais reikalavimais, kurie demokratinėje visuomenėje yra būtini, kad apsaugotų konstitucinę santvarką, žmogaus laisves ir teises. Todėl įstatymais gali būti nustatomi informacijos laisvės apribojimai“ (Konstitucinio Teismo 1995 m. balandžio 20 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas, aiškindamas žmogaus teisės ieškoti informacijos, ją gauti ir skleisti absoliutumo nebuvimą, taip pat yra nurodęs, kad „teisės į informaciją apribojimus lemia šios konstitucinės vertybės santykis su kitomis teisinėmis vertybėmis, išreiškiančiomis kitų asmenų teises ir laisves bei visuomenės būtinus poreikius. Vienas tokių poreikių – būtinybė visuomenės ar individo interesų labai apsaugoti tam tikras žinias. Tai yra valstybės, komercinės, profesinės, technologijos paslaptys ar žinios apie žmogaus privatų gyvenimą. Valstybė ypač svarbias karines, ekonomines, politines ar kitokias žinias, kurių atskleidimas ar praradimas gali pakenkti nacionaliniams interesams, skelbia esant valstybės paslaptis. Siekiant užkirsti kelią tokių žinių pagarsinimui, įstatymu nustatoma jų apsauga, apribojamas naudojimas jomis“ (Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas).

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Konstitucijos 25 straipsnio trečiojoje pastraipoje nustatyta, kad laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai. Konstitucinis Teismas, aiškindamas šią nuostatą, pažymėjo, kad

„šioje Konstitucijos normoje įtvirtinta, kad įsitikinimų išraiškos, informacijos laisvės ribojimas visada turi būti suvokiamas kaip išimtinio pobūdžio priemonė. Ribojimo išimtinumas reiškia, kad Konstitucijoje nustatytų galimų ribojimo pagrindų negalima aiškinti jų išplečiant. Čia įtvirtintas būtinumo kriterijus suponuoja tai, kad kiekvienu atveju ribojimo pobūdis, apimtis turi atitikti siekiamą tikslą (vadinamasis pusiausvyros reikalavimas)“ (Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, kad „šiomis Konstitucijos nuostatomis apibrėžti žmogaus teisės į informaciją apribojimai yra pagrindinis kriterijus teisiškai reguliuojant žinių, sudarančių valstybės paslaptį, išlaptinimo, naudojimo, išslaptinimo bei apsaugos santykius. Įstatymų leidėjas, sprendžiantis, kaip apsaugoti valstybės paslaptį sudarančias žinias, yra įpareigojamas parinkti tokias teises priemones, kuriomis nebūtų galima nepagrįstai apriboti asmens teisės į informaciją“ (Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas), kad „iš Konstitucijos 25 straipsnio turinio aišku, kad ribojant žmogaus teises ieškoti informacijos, ją gauti ir skleisti reikia laikytis dviejų sąlygų: jas apriboti galima tik įstatymu ir tuomet, kai tai būtina Konstitucijos 25 straipsnio trečiojoje dalyje išvardytoms vertybėms apsaugoti ar ginti“ (Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas). Konstitucinis teismas taip pat pabrėžė, kad „Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje išvardytų saugomų konstitucinių vertybių sąrašas negali būti aiškinamas kaip išsamus, baigtinis, taigi kaip neleidžiantis laisvės gauti ir skleisti informaciją riboti tada, kai reikia apsaugoti kitas, Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje *expressis verbis* nepaminėtas, konstitucines vertybes“ (Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas). Konstitucinis teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs ir tai, kad pagal Konstituciją riboti žmogaus teises ir laisves galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: 1) tai daroma įstatymu; 2) ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; 3) ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; 4) yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d., 2004 m. sausio 26 d., 2005 m. liepos 8 d. nutarimai).

Analizuojant Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymą (toliau – Įstatymas), kurio 8 straipsnio 1 dalį siūloma keisti pareiškėjų peticijose, pažymėtina, kad Įstatymo 1 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad šiuo įstatymu įgyvendinamos Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo nuostatos kurti nacionalinio saugumo sistemą, ginančią valstybę ir jos gyventojus, žmogaus ir piliečio teises, laisves bei asmens saugumą, apsaugant nuo užsienio specialiųjų tarnybų poveikio, šantažo ir verbavimo ar bandymo įtraukti į neteisėtą veiklą, o šio įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad be kitų aspektų jis apibrėžia asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registravimo, prisipažinimo, įrašymo į įskaitą ir šių asmenų apsaugos tvarką. Įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad

prisipažinimo faktas ir prisipažinusio asmens pateikti duomenys yra valstybės paslaptį sudaranti informacija, kuri išslaptinama, naudojama ir išslaptinama įstatymų nustatyta tvarka. Valstybės paslaptį sudarančia informacija nelaikomi duomenys apie tai, kad buvusios SSRS specialiosiose tarnybose tarnavo ar su jomis slapta bendradarbiavo Respublikos Prezidentas, Seimo, Europos Parlamento ir savivaldybių tarybų nariai, savivaldybių tarybų nariai – merai, Vyriausybės nariai, teisėjai ir prokurorai, taip pat kandidatai į šias pareigas. Vadovaujantis aukščiau minėta konstitucine doktrina (Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas), prisipažinimo faktas bei prisipažinusio asmens pateikti duomenys, kurie pagal Įstatymo 7 straipsnio 2 dalį laikomi valstybės paslaptį sudarančia informacija, taip pat laikytini žiniomis, kurių atskleidimas ar praradimas gali pakenkti nacionaliniams interesams.

Pareiškėjų peticijose baiminamasi, kad tiek prisipažinusieji, tiek nutylėjęsiai apie savo ryšius, taip pat ir jų artimieji gali būti pažeidžiami ir šantažuojami, grasinant atskleisti tiesą, o prasidėjusio karo sąlygomis tokie asmenys gali būti priversti atlikti veiksmus, naudingus karą Europoje pradėjusiai valstybei, todėl nepaskelbus bei neįvardinus visų šių asmenų kyla reali grėsmė nacionaliniam saugumui. Pažymėtina, kad siekiant užtikrinti užregistruotų, prisipažinusių ir įrašytų į įskaitą asmenų apsaugą nuo užsienio specialiųjų tarnybų poveikio, šantažo ir verbavimo ar bandymo įtraukti į neteisėtą veiklą, Įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad šie asmenys praneša Valstybės saugumo departamentui, jei patiria šantažą ir verbavimą ar bandymą įtraukti į neteisėtą veiklą, o Valstybės saugumo departamentas prisipažinusių asmenų prašymu imasi priemonių jiems apsaugoti ir nusikalstamai veikai atskleisti.

Pažymėtina, kad peticijose siūlomas keitimas iš esmės paneigtų asmenų, paklususių Įstatymo reikalavimui ir savanoriškai suteikusių valstybei atitinkamą informaciją apie save, valstybės suteiktą garantiją ir apsaugą, jų teisėtus interesus ir lūkesčius, kad valstybė laikysis savo įsipareigojimo neatskleisti jų duomenų, kad jų prisipažinimas ir pateikti duomenys liks išslaptinti, jeigu jie nėra padarę nusikaltimų žmoniškumui, karo ar genocido nusikaltimų ir jeigu jie nepretenduos užimti Įstatyme nurodytų pareigų. Pareiškėjų siūlomo įstatymo priėmimas reikštų, kad valstybė nesilaiko prisiimtų įsipareigojimų asmeniui, juo būtų pakirstas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise, taigi būtų pažeisti konstituciniai teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principai, kurie yra neatsiejami konstitucinio teisinės valstybės principo elementai. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad teisėtų lūkesčių apsaugos principas „suponuoja valstybės, taip pat valstybės valdžią įgyvendinančių bei kitų valstybės institucijų pareigą laikytis valstybės prisiimtų įsipareigojimų; šis principas taip pat reiškia įgytų teisių apsaugą, t. y. asmenys turi teisę pagrįstai tikėtis, kad jų pagal galiojančius įstatymus ar kitus teisės aktus, neprieštaraujančius Konstitucijai, įgytos teisės bus išlaikytos nustatyta laiką ir galės būti iš tikrųjų įgyvendinamos; pagal konstitucinį teisėtų lūkesčių apsaugos principą teisinį reguliavimą galima keisti

tik laikantis iš anksto nustatytos tvarkos ir nepažeidžiant Konstitucijos principų bei normų, teisinio reguliavimo pataisomis negalima paneigti asmens teisėtų interesų ir teisėtų lūkesčių (Konstitucinio Teismo 2001 m. gruodžio 18 d., 2003 m. kovo 4 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2005 m. gegužės 13 d., 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas taip pat yra nurodęs, kad „teisinio saugumo principas – tai vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų, reiškiantis valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti teisinių santykių subjektų teises, taip pat įgytas teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius“; „neužtikrinus teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise“ (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2002 m. lapkričio 25 d. nutarimai).

Įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje nustatytas vienas iš asmenų įrašymo į įskaitą ir jų pateiktų duomenų išslaptinimo atvejų, t. y., jeigu šie asmenys įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu yra apkaltinti padarę veikas, pripažintas nusikaltimais žmoniškumui, karo ar genocido nusikaltimais, bei kitais įstatymų nustatytais išlaptintos informacijos išslaptinimo atvejais. Kitas išlaptintos informacijos išslaptinimo atvejis nurodytas Įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje – informacija apie slapta bendradarbiavusius asmenis taip pat išslaptinama ir viešai paskelbiama, kai asmuo eina Respublikos Prezidento, Seimo, Europos Parlamento ar savivaldybės tarybos nario, savivaldybės tarybos nario – mero, Vyriausybės nario, teisėjo, prokuroro pareigas arba į jas kandidatuoja. Dar vienas informacijos paviešinimo atvejų nurodytas Įstatymo 8 straipsnio 4 dalyje – duomenys apie slaptą bendradarbiavimą su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis skelbiami Teisės aktų registre tuo atveju, jeigu asmuo, slapta bendradarbiavęs su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, per 6 mėnesius nuo Įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje nurodyta tvarka sudaromos tarpžinybinės komisijos paskelbto registravimo ir prisipažinimų priėmimo pradžios neprisipažino slapta bendradarbiavęs su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, taip pat jei pateikė žinomai melagingas žinias apie save, kitus asmenis ir specialiųjų tarnybų veiklą ar tokią informaciją nuslėpė. Kiti išlaptintos informacijos išslaptinimo atvejai numatyti Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje (išlaptinta informacija išslaptinama, kai: 1) pasibaigia šio įstatymo 8 straipsnyje nustatytas išlaptinimo terminas; 2) išnyksta išlaptinimo tikslingumas, nors nustatytas išlaptinimo terminas dar nepasibaigęs).

Peticijų kontekste taip pat pabrėžtina, kad Įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje, kurią siūloma keisti, nurodyta, kad užregistruotų, prisipažinusių ir įrašytų į įskaitą asmenų pateikta informacija ir duomenys apie juos yra išlaptinami 75 metams ir saugomi įstatymų nustatyta tvarka. Vadovaujantis Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 8 straipsnio 2 dalimi, išlaptinta informacija, kurios atskleidimas gali sukelti pavojų žmogaus gyvybei ar sveikatai arba sudaryti prielaidas kilti pavojui žmogaus gyvybei, išlaptinama 75 metams. Užregistruotų, prisipažinusių ir įrašytų į įskaitą asmenų

pateiktos informacijos ir duomenų apie juos atskleidimas gali sukelti pavojų žmogaus gyvybei ar sveikatai arba sudaryti prielaidas kilti pavojui žmogaus gyvybei, taip pat, kaip jau minėta aukščiau, gali pakenkti nacionaliniams interesams, t. y. gali kilti pavojus Konstitucijoje įtvirtintoms, jos ginamoms ir saugomoms vertybėms. Todėl šios informacijos išlaptinimas, numatytas Įstatymo lygmens teisės akte, būtinas, proporcingas ir pateisinamas konstitucinių vertybių apsauga.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manytina, kad šiuo metu galiojantis reglamentavimas dėl užregistruotų, prisipažinusių ir įrašytų į įskaitą asmenų pateiktos informacijos ir duomenų apie juos išlaptinimo ir išslaptinimo atitinka konstitucinėje doktrinoje įtvirtintas teisės gauti ir skleisti informaciją ribojimo sąlygas, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principus, o pareiškėjų siūlomas teisinis reguliavimas prieštarautų Konstitucijai.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos peticijų konstitucinio įstatymo 18 straipsnio 4 dalies 2 punktu ir Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijos nuostatų, patvirtintų Seimo 2023 m. birželio 27 d. nutarimu Nr. XIV-2101 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijos nuostatų patvirtinimo“, 8.7 punktu, Seimo Peticijų komisijos išvada dėl pareiškėjų peticijose pateikto pasiūlymo netenkinimo teikiama Seimui, taip pat siūloma įtraukti į Seimo VII (rudens) sesijos darbotvarkę Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijos 2023 m. spalio 25 d. išvados Nr. 250-I-29“ projektą.

Komisijos pirmininkas

Edmundas Pupinis